

РЮМІНА Є.Л., асист.
Бердянський університет менеджменту і бізнесу,
м. Бердянськ

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ПРИ ФОРМУВАННІ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР

Досліджена можливість застосування системного підходу для формування кластерної моделі розвитку підприємств. Визначені основні етапи управління кластером як системою.

Актуальність. Розвиток кластерних структур як чинник активізації економічного розвитку є характерною ознакою сучасного стану управління економічними процесами на мікрорівні, мезо- та макрорівні. Світовий досвід кластеризації економіки довів, що вона вирішально впливає на процеси посилення конкурентоспроможності та прискорення інноваційної діяльності. На сучасному етапі інноваційної економіки кластерні структури визнані однією з ефективніших виробничих систем. Тому на сьогодні є досить актуальним питання методів та підходів формування кластерів на території України.

Мета дослідження. Охарактеризувати та дослідити застосування системного підходу при формуванні та функціонуванні кластерних структур в економіці України.

Основна частина. З розвитком конкуренції підприємства та інші суб'єкти все більше співпрацюють між собою, формуючи таким чином кластерні об'єднання. Кластери можна вважати формою консолідації суб'єктів державного, приватного і громадського секторів, які мають спільні цілі та зацікавлені у співробітництві.

Оскільки кластерна модель як засіб економічних стосунків є за своєю суттю складною системою, то доцільним є використання системного підходу при формуванні цієї моделі.

Будь-яку систему можна визначити як сукупність, комбінацію або набір взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле. Поняття системи ґрунтується на таких положеннях [1]: вона є множиною взаємопов'язаних частин; всі елементи множини знаходяться у взаємній залежності; вивчення будь-якого елемента субмножини дає можливість виявити властивості єдиного цілого; ця сукупність елементів сформована таким чином, щоб реалізувати певне призначення.

Система, у свою чергу, може включати в себе низку підсистем, об'єднаних єдиним процесом функціонування частин або елементів. Вони реалізують певну операцію (програму), необхідну для досягнення мети, що поставлена перед системою.

Одним із головних напрямів реалізації системного підходу в дослідженні будь-яких процесів і явищ, у тому числі економічних, є використання принципів цілісності, всебічності, системотворчих відносин частин і елементів, субординації, динамічності, випереджального

відображення.

Розглядаючи можливість застосування системного підходу до формування кластерів, необхідно дотримуватись таких принципів [2]:

1) остаточної (глобальної, генеральної) мети – функціонування та розвиток кластерної системи і всіх її учасників повинні спрямовуватися на досягнення генеральної мети – підвищення конкурентоспроможності. Всі зміни в управлінні кластером потрібно оцінювати з цього погляду;

2) єдності (цілісності) – кластер розглядається “ззовні” як єдине ціле, однак водночас необхідно досліджувати окремі складові системи, що взаємодіють, – діяльність учасників кластерів;

3) ієрархії – виявлення або створення у системі ієрархічних зв’язків, модулів, цілей. Оскільки кластер за своєю суттю є механізмом співпраці заради досягнення спільної мети, тобто відсутня чітка ієрархія, то необхідним стає визначення послідовності, в якій розглядатимуться складові кластерної системи;

4) невизначеності – дослідження кластерної системи відбувається у мінливому середовищі, з певним фактором ризику, коли передбачити перебіг функціонування не завжди видається можливим через багатогранність учасників процесу кластеризації;

5) функціональності – структура системи тісно пов’язана та зумовлена її функціями. У разі появи нових учасників кластеру з новими функціями або змінами у функціональному розподілі між вже наявними, то доцільно змінювати структуру кластерної системи, а не намагатися “прив’язати” ті чи інші нові (видозмінені) функції до старої структури;

6) розвитку – здатність до вдосконалення, розвитку кластерної системи, що зумовлюється її багатогранністю та умовами функціонування. Такий розвиток (за умови збереження певних якісних властивостей) передбачає здатність до перепідготовки кадрів, самонавчання, самоорганізації тощо;

7) децентралізації – розумний компроміс між повною централізацією системи та здатністю реагувати на вплив зовнішнього середовища окремих учасників кластеру.

Вихідним пунктом будь-якого системного дослідження є уявлення про цілісність досліджуваної системи. Розглядаючи кластер як систему, необхідно виділити його складові, властивості, функції та їх місце в межах цілого.

Загалом реалізація системного підходу дасть змогу ефективніше управляти сконцентрованими у кластерах виробничими підприємствами, організаціями ринкової інфраструктури, обслуговуючими підприємствами та організаціями, науково-дослідними установами, а також іншими організаціями інноваційної, транспортної та інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури тощо. Управління буде тим ефективнішим, чим оптимальніше будуть підібрані елементи кластерної системи і скоординовані дії всіх її учасників.

Управління кластером як системою повинно передбачати проходження таких основних етапів: визначення сфери формування кластерів; виконання

системного аналізу; розроблення альтернативних варіантів розв'язання завдань; реалізація; контроль.

На першому етапі необхідно визначити, в якій галузі формуватиметься кластер і в якому регіоні. Саме це визначатиме місію та мету функціонування.

Другий етап передбачає виконання системного аналізу, тобто: встановлення мети формування кластеру, цілей та завдань для її досягнення; визначення обсягу ресурсів для реалізації цілей; встановлення відповідно до масштабів діяльності інформаційних потреб та зв'язків між учасниками кластеру; виокремлення факторів середовища функціонування кластерної системи залежно від вибраної сфери діяльності; визначення переліку показників та критеріїв для оцінки оптимальності вибраного напрямку дій.

На третьому етапі на основі системного аналізу готують та всебічно оцінюють альтернативні варіанти розвитку кластерної системи на підставі критерію максимального ефекту досягнення поставленої мети функціонування кластеру.

Після оцінки та вибору остаточного варіанта здійснюється реалізація запланованих дій (четвертий етап).

На останньому, п'ятому етапі, здійснюється контроль за дотриманням ефективності функціонування кластерної системи, аналіз її діяльності, виявляють причини відхилень від запланованих дій та встановлюють фактори, що їх зумовили. З урахуванням такого факторного аналізу на цьому етапі коригують завдання діяльності учасників кластерів, методів і засобів приведення кластерної системи у необхідний стан.

Висновки. Таким чином, застосування системного підходу до формування та управління кластерними структурами посилить синергійний ефект від поєднання промислового сектору, дослідних інститутів, органів влади та інших учасників цього процесу.

Бібліографічний список

1. Стеченко Д.М. Методологія наукових досліджень: підручник / Д.М. Стеченко, О.С. Чмир. – К.: Знання, 2005. – 309с.
Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій / О.В. Кустовська. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 124 с.